

LA CONTROVÈRSIA SOBRE EL MODEL LINGÜÍSTIC DEL SISTEMA EDUCATIU CATALÀ: ARGUMENTS, FONAMENTS NORMATIUS I PERSPECTIVES D'APROPAMENT

Sergi Morales-Gálvez*

Daniel Cetrà**

Resum

El règim de conjunció lingüística al sistema educatiu català ha estat motiu de diverses controvèrsies al llarg dels anys que permeten constatar una posició a favor i una altra en contra del model. En aquest article, identifiquem els principals arguments a favor i en contra del sistema en el debat públic i n'analitzem els fonaments normatius d'acord amb les aportacions de la teoria política sobre justícia lingüística. En darrer terme, el nostre objectiu és avaluar fins a quin punt hi ha marge per a l'apropament o la reconciliació entre els arguments de les dues posicions. El nostre argument principal és que les dues posicions, que han emprat raonaments força estables al llarg del temps amb una tendència compartida a evitar arguments explícitament d'identitat, poden tenir cert marge d'apropament. Algunes interpretacions dels valors que fonamenten els arguments d'ambdues posicions, com els ideals de tracte igual de llengües, la igualtat d'oportunitats individuals o la garantia del pluralisme, podrien sostenir un sistema lingüístic de conjunció lingüística a l'escola en què el català tingués un paper prominent, el castellà gaudís d'un reconeixement suficient i es garantís una competència igual en ambdues llengües en finalitzar el període escolar.

Paraules clau: conjunció lingüística; català; discurs; debat; justícia lingüística; teoria política normativa.

THE CONTROVERSY OVER THE LINGUISTIC MODEL OF THE CATALAN EDUCATION SYSTEM: ARGUMENTS, THEIR NORMATIVE BASES, AND PROSPECTS FOR RAPPROCHEMENT

Abstract

The linguistic conjunction regime in the Catalan education system has been subject to several controversies over the years and we can see one position in favour and another against the model. In this article, we identify the main arguments in the public debate for and against the system and analyse its normative basis in accordance with the contributions of political theory on linguistic justice. Ultimately, our goal is to assess to which extent there is room for rapprochement or reconciliation between the arguments of the two positions. Our main argument is that both positions, which have employed fairly stable reasoning over time with a shared tendency to avoid explicit identity arguments, may have a certain margin for rapprochement. Some interpretations of the values that underlie the arguments of both positions, such as the ideals of equal treatment of languages, equality of individual opportunities and the guarantee of pluralism, could support a linguistic conjunction system in schools in which Catalan has a prominent role, Spanish enjoys sufficient recognition and equal competence in both languages is guaranteed at the end of the school period.

Keywords: linguistic conjunction; Catalan; discussion; debate; linguistic justice; normative political theory.

* Sergi Morales-Gálvez, investigador i docent postdoctoral Juan de la Cierva al Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra, sergi.moralesg@upf.edu

** Daniel Cetrà, investigador al Centre on Constitutional Change de la Universitat d'Edimburg. Està especialitzat en nacionalisme, polítiques territorials, i en drets lingüístics i drets de les minories, d.cetra@ed.ac.uk

Article rebut el 23.12.2020. Avaluació cega: 09.03.2021 i 14.03.2021. Acceptació de la versió final: 30.04.2021

Citació recomanada: Morales-Gálvez, Sergi i Cetrà, Daniel (2021). La controvèrsia sobre el model lingüístic del sistema educatiu català: arguments, fonaments normatius i perspectives d'apropament. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language of Law*, 75, 46-63. <https://doi.org/10.2436/rld.i75.2021.3584>.

Sumari

- 1 El valor de les llengües: justícia lingüística, instrumentalisme i identitat
 - 2 El debat sobre llengua i educació: els argumentaris contraposats
 - 2.1 Arguments favorables
 - 2.2 Arguments contraris
 - 3 Punts conciliables i irreconciliables en el debat sobre el sistema de conjunció lingüística: una guia de la controvèrsia
 - 3.1 Arguments instrumentals
 - 3.2 Arguments d'identitat
 - 4 Conclusions: perspectives modestes per a un apropament de posicions
- Referències bibliogràfiques

El model educatiu català i, especialment, el règim lingüístic de conjunció lingüística han estat motiu de diverses controvèrsies al llarg dels anys. Malgrat néixer fruit d'un consens generalitzat per part dels diferents grups polítics que conformaven el Parlament de Catalunya en el moment de la seva gestació, han anat sorgint discussions i conflictes al seu voltant, fins al punt de situar-se com una de les qüestions polítiques més sensibles a l'agenda política catalana.

En aquest article examinem aquestes controvèrsies o punts de conflicte que es produeixen al voltant del model educatiu català de conjunció lingüística. Concretament, volem esbrinar quins són els principals arguments a favor i en contra del sistema i quines compatibilitats i incompatibilitats existeixen entre les diverses posicions i els seus argumentaris. En darrer terme, el nostre objectiu és avaluar fins a quin punt hi ha dimensions de la controvèrsia que són irresolubles i, per tant, que seria convenient evitar, i en quina mesura n'hi ha d'altres que podrien ser compatibles i reconciliables.¹ El nostre argument principal és que algunes interpretacions dels valors que fonamenten els arguments d'ambdues posicions podrien sostenir un sistema lingüístic de conjunció lingüística a l'escola en què el català tingués un paper prominent, el castellà gaudís d'un reconeixement suficient i es garantís una competència igual en ambdues llengües en finalitzar el període escolar.

Procedirem de la manera següent. En primer lloc, farem servir el camp de la justícia lingüística com a marc teòric per estudiar la controvèrsia. Una distinció important serà entre els teòrics de la justícia lingüística que defensen que les llengües només tenen un valor instrumental i els que defensen que en tenen un d'instrumental i un d'identitat. En segon lloc, adaptant el treball de camp fet per Cetrà (2019), identificarem els principals arguments esgrimits pels diferents actors polítics en joc. Veurem que les dues posicions són internament plurals, però que comparteixen una tendència creixent a evitar arguments explícitament d'identitat. Finalment, sobre la base de l'anàlisi prèvia, compararem els dos blocs d'arguments i intentarem avaluar fins a quin punt són compatibles o reconciliables entre ells.

1 El valor de les llengües: justícia lingüística, instrumentalisme i identitat

En aquest apartat emmarquem teòricament l'article mitjançant el camp d'estudi de la justícia lingüística, un dels molts fenòmens polítics que s'estudien des de la teoria política normativa. Les teories de la justícia lingüística tracten de quins principis o estàndards morals haurien de guiar la gestió de la diversitat lingüística.² Quins serien els principis de convivència lingüística? Com s'haurien de gestionar els costos i els beneficis de viure en societat en relació amb la diversitat de llengües? Per exemple, s'hauria de viure en societats que tractessin de la mateixa manera totes les llengües que hi conviuen? Està justificat el tracte desigual de les llengües per part de les institucions? I si és que sí, quan i en quines condicions?

Aquestes qüestions ens porten a preguntar-nos, primer de tot, quin valor té allò que volem regular: les llengües. Per què són importants per a les persones i la societat? Aquí, la disciplina es divideix en dues visions generals: la dels que defensen que les llengües tenen un valor purament instrumental i la dels que defensen que no només tenen valor instrumental sinó també d'identitat.³

1 En aquest article no tenim cap pretensió de fer propostes de millora del model educatiu i lingüístic català, sinó que simplement volem constatar quines són les posicions, analitzar-les i veure si, en certa mesura, serien compatibles o no. Tampoc no som ingenus pel que fa a la probabilitat de trobar consensos en una controvèrsia de llarga durada i en què les motivacions no són sempre de principi sinó d'interès i d'identitat. Malgrat tot, considerem que és un exercici positiu per identificar possibles vies d'apropament discursiu i, també, de renovació argumental.

2 *Grosso modo*, la teoria política normativa té a veure amb quines normes haurien de guiar la nostra vida en comú i quines serien desitjables, permissibles o requerides (o no) des d'una perspectiva moral. Això inclou, és clar, l'anàlisi de conceptes i d'arguments. Discutir sobre quins principis serien els desitjables per guiar una societat decent o justa ens obliga a fer una anàlisi de conceptes i arguments que justifiquin aquests principis. Per aprofundir-hi vegeu Rawls (2008), Requejo i Gonzalo (2009) o Miller (2011).

3 Per a un resum més detallat d'aquests debats, podeu llegir en català Riera-Gil (2016) i Morales-Gálvez i Riera-Gil (2019), i en anglès Patten i Kymlicka (2003), De Schutter (2007), Robichaud i De Schutter (2012), De Schutter i Robichaud (2015) i Alcalde (2018). Per a teories de la justícia lingüística completes, remetem a les monografies de Van Parijs (2011) i de Patten (2014). Finalment, per a compendis d'articles sobre la temàtica, remetem a Kymlicka i Patten (2003), Ricento, Peled i Ives (2015) i, més recentment, Peled i Weinstock (2020).

Taula 1. Posicions i arguments principals sobre el valor de les llengües

Posició del valor exclusivament instrumental de la llengua	Posició del valor instrumental (inclou els anteriors) i d'identitat de la llengua
Garantir la comunicació efectiva entre individus (Barry, 2001; Weinstock, 2003)	Promoure el valor de l'autonomia (Kymlicka, 1995; Patten, 2014)
Garantir la igualtat d'oportunitats socioeconòmiques entre individus (Barry, 2001; Pogge, 2003; Patten, 2014)	Garantir el valor de la dignitat o respecte (Van Parijs, 2011; De Schutter, 2014)
Promoure l'eficiència (Grin 2006)	
Garantir la mobilitat dins la comunitat política (Barry, 2001; Pogge, 2003; Van Parijs, 2011)	
Potenciar la cohesió social gràcies a la intercomprensió entre individus (Miller, 1995; Van Parijs, 2011)	

Els defensors del valor purament instrumental de la llengua (Barry, 2001; Pogge, 2003; Weinstock, 2003) argumenten que, a l'hora de decidir quines normes de regulació s'han d'establir al voltant de la diversitat lingüística, només cal tenir en compte la dimensió instrumental de la llengua, lligada a cinc idees força: (1) garantir la comunicació efectiva entre individus (cosa que faria possible, entre d'altres, un règim democràtic en què tothom pogués entendre les lleis i deliberar en una esfera pública compartida); (2) garantir la igualtat d'oportunitats socioeconòmiques entre individus (sobretot en l'àmbit laboral), independentment de la llengua que parlin a casa; (3) promoure l'eficiència (com menys llengües, més eficient serà el sistema perquè els costos per comunicar-se seran més baixos); (4) garantir la mobilitat dins la comunitat política (que tothom es pugui moure on vulgui, sense restriccions o limitacions lingüístiques),⁴ i (5) establir les bases per a una millor cohesió social, gràcies a la intercomprensió entre els uns i els altres. Com és fàcil d'imaginar, els teòrics que defensen principis reguladors lingüístics purament instrumentals acostumen a defensar o bé polítiques lingüístiques monolingües o bé quasimonolingües (amb certa acceptació del multilingüisme sempre que es garanteixi que existeix una llengua comuna per tal de promoure aquests cinc valors que acabem d'exposar).

En canvi, els teòrics que defensen que la llengua *també* té valor en relació amb la identitat (Kymlicka, 1995; Réaume, 2003; De Schutter, 2007, 2014; Patten, 2014; Riera-Gil, 2016; Morales-Gálvez, 2017) argumenten, fonamentalment, que els defensors del valor merament instrumental estan privilegiant, a la pràctica, els valors d'identitat d'aquelles llengües que, segons ells, tenen un valor instrumental (comunicatiu, per exemple) més elevat. Fent això, estarien oferint un reconeixement desigual al valor d'identitat dels parlants de llengües amb (suposadament) menys valor instrumental. En aquest sentit, aquests autors defensen que la identitat que les persones deriven de la llengua ha de ser un factor important quan regulem la gestió de les llengües. I, com és fàcil d'imaginar, aquests arguments acostumen a utilitzar-se per legitimar la protecció i promoció de llengües minoritàries i minoritzades.

Aquests autors acostumen a posar l'èmfasi en dos arguments relacionats: (1) el de l'*autonomia*, segons el qual les llengües són portes d'accés a contextos culturals particulars i diversos que creen les condicions a través de les quals els individus podem fer tries valuoses a les nostres vides, i (2) l'argument de la *dignitat o respecte*, segons el qual el tracte institucional que es dona a una llengua (i el que rep per part de tercers) està estrictament lligat al tracte que es dona als parlants que s'hi identifiquen. Això fa que, si s'atorga a una llengua un estatus (institucional) superior a una altra llengua, s'estigui emetent el missatge que, simbòlicament, hi ha parlants de primera (amb més dignitat) i parlants de segona.

Totes aquestes idees força són les que sustenten els arguments sobre com s'hauria de regular la llengua, ja que se centren en l'arrel del debat: clarificar què és allò valuós que podem derivar de l'objecte en qüestió que es vol regular. Un cop fet aquest debat, es passaria a una segona fase en què la qüestió ja no seria quin és el valor d'allò que es vol regular, sinó quin seria el principi regulador per gestionar-ho. Per exemple, ha de ser

⁴ Aquest punt és especialment problemàtic en estats plurinacionals, on hi ha diverses visions sobre quantes comunitats polítiques inclou un estat i quines són les seves fronteres.

un principi d'igualtat? Hem d'oferir una dignitat, estatus o respecte igual als parlants de totes les llengües? De quines? O millor tractar-les desigualment? Com caldria combinar principis diferents? I quines raons ho justificarien? Cal que tothom tingui les mateixes competències comunicatives en una o diverses llengües per fer efectiu el valor comunicatiu de les llengües?

Un cop esbossats els valors que, segons els teòrics de la justícia lingüística, cal tenir en compte quan decidim com regular la llengua, en l'apartat següent, de caire més empíric, identificarem els principals arguments en competició dins la controvèrsia sobre l'ús de llengües al sistema educatiu català.

2 El debat sobre llengua i educació: els argumentaris contraposats

En aquest apartat presentem de manera molt esquemàtica els principals arguments a favor i en contra del model de conjunció lingüística en català, que es caracteritza per un model lingüístic escolar únic en què la llengua vehicular és el català, cosa que afavoreix la conjunció de l'alumnat en les mateixes aules amb independència de les seves llengües i altres característiques (Milian i Massana, 1992). Per identificar els arguments, ens basarem en els resultats de la recerca empírica de Cetrà (2019, p. 92-124), que va analitzar els discursos dominants dels partits polítics i de les organitzacions de la societat civil des de la gestació del sistema fins a l'actualitat a través d'anàlisi de documents i d'entrevistes amb actors polítics. Ara bé, categoritzarem els arguments de manera diferent, destriant raonaments que sovint apareixen relacionats, però que reflecteixen valors i justificacions lleugerament diferents. L'objectiu en aquest apartat no és avaluar la validesa empírica o la fortalesa teòrica dels arguments, sinó simplement identificar-los i presentar-los per analitzar-los en l'apartat següent.

Taula 2. Els principals arguments a favor i en contra del sistema de conjunció

	ARGUMENTS FAVORABLES	ARGUMENTS CONTRARIS
ARGUMENTS INSTRUMENTALS	Protecció de la cohesió social Afavoriment de la igualtat d'oportunitats	Defensa d'un dret constitucional Desafavoreix la igualtat d'oportunitats Defensa del dret a la llengua materna
ARGUMENTS D'IDENTITAT	Defensa de la llengua nacional Correcció d'una injustícia històrica	Defensa del pluralisme Contra el biaix de contingut

Font: adaptació a partir de l'evidència recollida a Cetrà (2019, p. 92-124).

2.1 Arguments favorables

Els arguments predominants a favor del sistema al llarg del temps són de caire instrumental. Un element discursiu clau en aquests arguments és el de la *protecció de la cohesió social*. Així s'evidencia a les entrevistes amb portaveus i representats d'Òmnium Cultural, Somescola, Associacions Federades de Famílies d'Alumnes de Catalunya i Plataforma per la Llengua, i partits com el PSC i IC-V (recollides a Cetrà, 2019, p. 99-106). *Cohesió social* és un concepte ambigu que pot ser interpretat com a evitar la fractura social i la segregació, "ser un sol poble", o tot alhora, i que ha permès un consens ampli entre partits explícitament nacionalistes catalans i altres que no s'hi defineixen, com el PSC (tot i que aquest partit ha atenuat recentment el seu suport al sistema). Segons aquest argument, de caire col·lectiu, el sistema cohesionava la societat en la mesura que ofereix competències lingüístiques en ambdues llengües oficials i contraresta la situació sociolingüística del país, desfavorable al català. Aquest punt connecta amb l'argument històric que presentem més avall.

El segon argument predominant, el de l'*afavoriment de la igualtat d'oportunitats*, és també instrumental i de tall individual. Aquest argument defensa que el sistema afavoreix el progrés de cadascú, sobretot pel que fa a l'accés i la mobilitat al mercat laboral. Així doncs, el sistema seria especialment beneficiós per a aquells que no tenen el català com a llengua primera (entrevista amb Muriel Casals, citada a Cetrà, 2019, p. 104).

Ambdós arguments comparteixen la visió de la llengua com a bé públic. Combinats, els arguments 1 i 2 ens diuen que el sistema no només ajuda a obtenir menors desigualtats socioeconòmiques, sinó que garanteix les condicions per a una millor convivència en la diversitat, en què tothom pot utilitzar la seva llengua sense les limitacions d'un context en què bona part de la població no coneués el català.

Un tercer argument habitual no és instrumental sinó d'identitat: el de la *defensa de la llengua nacional*. Aquest argument pot adoptar diverses formulacions, però sovint posa l'èmfasi en el fet que el català és la "llengua pròpia" de Catalunya (o, simplement, "la llengua del país") i que, per tant, ha de ser la llengua vehicular a l'educació. Aquest tipus d'argument, que sempre ha estat present però mai no ha estat dominant dins d'aquest bloc argumentatiu, persisteix en el temps, tot i que ha anat perdent força en favor de termes d'aparença més neutra com "llengua comuna" (Riera-Gil, 2013). Aquest argument reflecteix una visió "clàssica" (i molt estesa, tant a nacions amb estat com a nacions subestats) de la relació entre llengua i nació, segons la qual les comunitats polítiques "normals" tenen una llengua que els és pròpia. En la seva formulació més "dura" o taxativa, aquest argument diu que la llengua constitueix la nació i que, per tant, la supervivència de la llengua esdevé cabdal per a la mateixa pervivència de la comunitat nacional. Així ho expressava l'expressident de la Generalitat Jordi Pujol en relació amb el cas català: "sense llengua hi pot haver nació, és el cas d'Escòcia i d'Irlanda [...] Però en el nostre cas, crec que sense llengua no hi nació" (citat a Cetrà, 2019, p. 107). Muriel Casals argumentava que "el català és la llengua del país i, per tant, ha de gaudir d'un tracte preferent. No sé ben bé com explicar-ho però veig el que passa arreu del món. Vaig a França i veig que el francès gaudeix d'un tracte preferent" (citat a Cetrà, 2019, p. 107).

Formulacions més "toves" i habituals presenten el català com a "llengua comuna", "eix vertebrador" o "punt de trobada" de la societat catalana (entrevistes amb Francesc Marco, Plataforma per la Llengua; Teresa Vallverdú, ERC, i Albert Batalla, CiU, citades a Cetrà, 2019, p. 105-108). Hi ha una dimensió nacional evident en la identificació del català com a criteri i eina d'integració a la comunitat política, però tradicionalment la trobem atenuada i entrelligada amb el primer argument, sobre cohesió social. Des d'un punt de vista teòric, la pervivència de comunitats nacionals caracteritzades per la llengua s'ha justificat de diverses maneres. La més important és la que articula Will Kymlicka i que hem vist a l'apartat anterior: segons aquest autor, la pervivència de la comunitat nacional és necessària perquè ofereix significat a l'existència dels seus membres, una cosmovisió de la realitat i la possibilitat de fer tries autònomes. Ara bé, és molt poc probable que aquest argument de caire filosòfic sigui el que motiva els actors a defensar la pervivència de cultures nacionals (al cap i a la fi, és un argument per protegir *totes* les cultures nacionals, no només la del grup propi i per tant pot ser usat també pels adversaris polítics).

Finalment, hi ha l'argument de la *correcció d'una injustícia històrica*,⁵ segons el qual el català requereix mecanismes de discriminació positiva perquè va ser greument perseguit i reprimat. En algunes formulacions, aquest argument se solapa amb el de la protecció de la cohesió social. Com explicava Teresa Casals, portaveu de Somescola: "quan la immersió es va crear, l'objectiu era ser un sol poble amb la gent que havia arribat d'altres llocs i no parlaven català. [...] El nostre objectiu era ser una sola comunitat" (citat a Cetrà, 2019, p. 103). L'argument de la correcció de la injustícia històrica, tot i que va ser molt vigent als inicis de la democràcia espanyola i quan es van restablir les institucions catalanes a principis dels anys vuitanta del segle XX, ha anat perdent pes, lògicament, a mesura que l'Estat espanyol es desenvolupava com a estat democràtic descentralitzat. És per això que no ens hi centrarem directament en l'anàlisi de l'apartat tres.⁶

5 Hem classificat aquest argument com d'identitat, atesa la forma que adopta habitualment el debat públic, amb un èmfasi especial en la restitució dels drets històrics. Alhora, però, podria ser fàcilment categoritzat com a argument instrumental: cal corregir, compensar, uns desavantatges injustificables viscuts durant molt de temps, i que encara perduren, pels catalanoparlants, i que han situat la llengua catalana en una situació de minorització.

6 Sí que ens hi centrarem, indirectament però, quan parlem sobre si és desitjable garantir (o no) un estatus similar al català i al castellà, a l'apartat tres. Com veurem, justificarem la prioritització del català per motius diferents als de la compensació per una injustícia històrica. De fet, apel·lar a esdeveniments de compensació per una injustícia del passat sempre és complicat des d'una perspectiva normativa (un podria fer-se les següents preguntes: qui ha de pagar o compensar pels errors del passat? És la gent d'avui dia responsable d'aquests fets? I si no ho és, per què ha de contribuir a compensar-los?). Precisament per totes aquestes complicacions i perquè és un argument que ha anat perdent força en el debat públic a mesura que ha passat el temps, no tractarem directament de l'argument de la correcció d'una injustícia històrica.

2.2 Arguments contraris

L'argumentari en contra del sistema ha convergit en el temps (i especialment des de la creació del partit polític Ciutadans-Ciudadanos el 2006) en l'argument de la *defensa d'un dret constitucional*, segons el qual el sistema infringeix el dret a ser educat en la llengua oficial a tot l'Estat, el castellà. Així s'evidencia a les entrevistes amb portaveus i representants de Ciutadans-Ciudadanos, Partit Popular, Asociación por la Tolerancia y el Bilingüismo, i Convivencia Cívica Catalana (Cetrà, 2019, p. 109-117). Aquest argument, d'aparença legalista, se sustenta lògicament en el tracte prevalent atorgat a la llengua castellana pel disseny constitucional espanyol (l'article 3.1 de la Constitució espanyola prescriu que el castellà és la llengua oficial de l'Estat i que tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la). Gràcies a aquest element compartit, diuen alguns actors polítics, tots som vistos com a iguals davant la llei i tenim la capacitat de parlar-nos en igualtat de condicions (i veure'ns com a iguals) a l'esfera pública democràtica. Per tant, se'n deriva un argument instrumental en favor del castellà (i contra la idea que no s'estigui educant en aquesta llengua): el castellà és una llengua comuna compartida que iguala i permet la comunicació sense entrebancs arreu de l'Estat.⁷

Un segon argument habitual és que *desafavoreix la igualtat d'oportunitats*. Segons aquest argument, el sistema va "contra els castellanoparlants" perquè no els facilita l'aprenentatge en llengua materna i, en conseqüència, perjudica les seves oportunitats educatives i socioeconòmiques. Per exemple, en el seu primer programa electoral (2006), Ciutadans-Ciudadanos va defensar que "la immersió lingüística obligatòria a Catalunya i l'ús exclusiu del català com a llengua vehicular a les aules són discriminatoris i metodologies que perjudiquen els estudiants en general, que es veuen privats de la riquesa de la diversitat lingüística catalana; i pels castellanoparlants en particular, que veuen els seus drets lingüístics violats i el seu rendiment acadèmic afectat" (citada a Cetrà, 2019, p. 98). En contraposició, es defensa discursivament el bilingüisme i la presència igual dels dos idiomes a l'aula (o de tres, ja que algunes propostes inclouen l'anglès), és a dir, igualar el nombre d'hores lectives en cadascuna de les llengües. Un dels focus d'aquest argument es refereix als resultats dels exàmens PISA.

Un tercer argument, instrumental, és el de la *defensa del dret a la llengua materna*, que trobem a documents com el Manifest per la Tolerància Lingüística a Catalunya (1994) i que ha perdut pes perquè la tensió entre dret particular i dret universal s'ha resolt, a la pràctica, a favor del primer, i això ha fet augmentar l'èmfasi en els arguments "constitucionalistes". De fet, l'èmfasi en la llengua materna sobreviu quasi exclusivament en les referències que es fan a un document de la UNESCO de 2008 que defensa el dret dels pares i mares a la lliure elecció de la llengua en què s'eduquen els fills (UNESCO, 2008), i que beu d'un document previ sobre el mateix tema (UNESCO, 1953). Curiosament, el text que es referencia està clarament adreçat a evitar l'extinció de les llengües minoritàries. També curiosament, alguns defensors del sistema van usar aquest mateix argument durant la fase inicial de gestació del sistema.

L'argument de la *defensa del pluralisme*, relacionat amb el valor d'identitat de la llengua, interpreta el sistema de conjunció com a exemple paradigmàtic d'un fenomen més ampli: la naturalesa "monista", excloent i obsessionada amb la identitat del "nacionalisme" (una ideologia que aquests autors identifiquen únicament amb el nacionalisme subestatal, en aquest cas el català). Aquests arguments de caire liberal clàssic són constants en el temps i els trobem, per exemple, a documents com el Manifest dels 2300 (1981), el Manifest per la Tolerància a Catalunya (1994), els documents inicials del Foro Babel (1997) i els programes electorals de Ciutadans-Ciudadanos (Cetrà, 2019, p. 92-99). El sistema de conjunció, diuen, és l'exemple paradigmàtic del nacionalisme dut a la pràctica: una idea d'uniformitat lingüística i cultural amb finalitats d'assolir una Catalunya monolingüe. En contraposició, es defensa discursivament la tolerància i el pluralisme i, pel que fa a la llengua, aquest discurs s'apropia de la defensa explícita del terme *bilingüisme*.

Finalment, l'argument *contra el biaix de contingut*, de caire complementari, afirma que s'adoctrina en el nacionalisme català i/o l'independentisme a través dels materials escolars. Així ho argumentava el president d'Asociación por la Tolerancia y el Bilingüismo, Eduardo López-Dóriga: "exercicis com ara 'Catalunya, el nostre territori; Europa, el nostre continent; Espanya, un territori d'Europa.' Diuen coses subliminarment, donen informació equivocada als estudiants, informació que no segueix la constitució" (Cetrà, 2019, p. 114).

⁷ Com exposarem a l'apartat 3, d'aquest argument és possible fer-ne una interpretació diferent a la que s'exposa aquí, cosa que generaria un nou argument contra el sistema de conjunció: l'argument del tracte igual, de tipus identitari.

A diferència dels arguments previs, aquest no l'analitzarem en el següent apartat, ja que no té res a veure amb el paper que té la llengua en el sistema de conjunció, sinó que se centra en un suposat efecte dels continguts del material docent.

Per concloure aquest segon apartat, destaquem dues idees rellevants. En primer lloc, que l'estructura argumentativa d'ambdues posicions s'ha mantingut força estable en el temps, amb petits canvis d'èmfasi en els arguments de dins de cada bloc. En segon lloc, que es pot identificar una tendència compartida a intentar “desetnicitzar” discursos legitimadors sobre llengua (Sanjaume-Calvet i Riera-Gil, 2020), és a dir, una tendència a elaborar raonaments de caire instrumental o d'aparença legal que atenuen la dimensió d'identitat. En aquest sentit, és interessant comprovar que els esforços d'ambdues posicions en aquesta direcció s'articulen sovint al voltant del mateix concepte (“llengua comuna” – “lengua común”). Entre les posicions contràries al sistema, el rol prevalent del castellà al disseny constitucional espanyol facilita l'articulació d'arguments d'aparença legal. Entre els defensors del sistema, considerem que l'aliança amb forces polítiques que no es defineixen explícitament com a nacionalistes catalanes afavoreix el gir discursiu de presentar el català com a socialment neutral i “postnacional” (Woolard, 2016). L'obertura d'esquerdes en aquest consens podria provocar que els arguments explícitament nacionalistes (els principals “competidors” dins del bloc argumentatiu) guanyin pes respecte als més instrumentals (cohesió social i igualtat d'oportunitats).

3 Punts conciliables i irreconciliables en el debat sobre el sistema de conjunció lingüística: una guia de la controvèrsia

En aquest apartat procurarem examinar críticament els arguments presentats, tant des d'un punt de vista de la seva fortalesa teòrica normativa i els valors que els fonamenten com de la seva consistència empírica. En darrer terme, volem veure si hi ha esclerxes de compatibilitat o espais de conciliació entre els valors que sustenten aquests arguments. Per fer-ho, dividirem els arguments entre aquells que són eminentment instrumentals i els que són d'identitat, seguint la distinció teòrica elaborada al primer apartat de l'article.

3.1 Arguments instrumentals

Els arguments instrumentals dels defensors del sistema de conjunció, com hem dit, són dos: garantir la igualtat d'oportunitats i la cohesió social independentment de la llengua que un parli. Els contraris al sistema, en canvi, empen dos arguments instrumentals contra el sistema de conjunció: el dret bàsic dels espanyols a ser educats en llengua castellana o “llengua comuna”, amb els avantatges instrumentals que en deriven, i el fet que desfavoreix la igualtat d'oportunitats.

Primer de tot analitzarem la idea que el sistema de conjunció vulnera el dret bàsic dels espanyols a ser educats en llengua castellana. No entrarem en la dimensió legal de l'argument, sinó en els valors que fonamenten aquesta idea. La crítica es basa en el fet que el castellà és la llengua comuna compartida pels espanyols, la que els iguala i els permet conviure. Per tant, la primera qüestió que hauríem d'abordar és la següent: realment el sistema de conjunció vulnera l'aprenentatge de la llengua castellana —o hi va en detriment—, entesa com a llengua compartida entre tots els espanyols, que iguala tothom i que possibilita l'existència d'una esfera de diàleg democràtica i comuna de tots els espanyols? A la llum de les dades existents, sembla una idea difícil de sostenir. Fins on sabem, les dades ens indiquen que el 99,8% dels catalans diuen entendre el castellà, el 99,5% diuen parlar-lo, el 98,5%, llegir-lo i el 97,6%, escriure'l (Generalitat de Catalunya, 2019). A més a més, com explica Cortès-Colomé (2011), alguns indicadors, com el del Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu de la Generalitat de Catalunya, entre d'altres, no semblen apuntar un pitjor coneixement de castellà pel que fa a la comprensió lectora (entre d'altres) en relació amb el global de l'Estat espanyol.⁸ No sembla, doncs, que el fet que l'educació no sigui eminentment en castellà estigui minant els valors pels quals es defensa el dret a l'educació en castellà. Un podria dir, fins i tot, que no sembla que els valors amb què es defensa el dret a ser educat en castellà sustentin realment aquest dret. Les dades que tenim a l'abast ens indiquen que, *en el cas català, s'han pogut mantenir aquests valors que defensen aquells qui sostenen la necessitat del dret a rebre educació en castellà sense que el castellà hagi estat la llengua vehicular de l'educació* precisament perquè el sistema català capacita per utilitzar el castellà.

⁸ Per a una lectura crítica d'aquestes dades, vegeu Branchadell (2019).

Fent una interpretació alternativa del seu argument, algú podria dir, però, que els detractors no es queixen tant d'aquests elements que assenyalen (i que no semblen plausibles), sinó que simplement es queixen perquè s'exclou la seva llengua, la llengua oficial del seu país, com a llengua vehicular. La qüestió, però, és que aquesta idea ha de tenir una raó de ser. Ha d'estar fonamentada en alguna cosa. Ja sabem que no sembla raonable fonamentar-la en el fet que el sistema de conjunció impedeix assolir l'objectiu d'aconseguir que el castellà sigui una llengua coneguda per tothom. Ara bé, un altre fonament possible seria que el sistema de conjunció, en excloure el castellà com a llengua vehicular, no reconeix degudament els parlants que s'identifiquen amb aquesta llengua; és a dir, que els tracta com a ciutadans de segona en el seu propi país, la llengua oficial del qual és el castellà. Tanmateix, la dimensió d'aquest argument no és instrumental, sinó d'identitat, per la qual cosa el tractarem en l'apartat següent.

En segon lloc, tindriem l'argument que el sistema perjudica les oportunitats educatives dels infants que tenen el castellà com a llengua habitual. Centrant-nos en el vessant de les oportunitats educatives, les dades que tenim a l'abast no semblen corroborar aquest raonament. Gràcies a diversos estudis empírics (Serra, 1997; Ferrer, Castel i Valiente, 2009, p. 211; Ferrer et al., 2011; Arnau, 2011; Vila, 2011a), sabem que allò que influeix més en l'èxit o el fracàs educatiu no és la llengua d'origen, sinó l'origen socioeconòmic de la família de l'infant. De fet, no sembla que la llengua d'origen tingui una influència destacada, i en canvi el millor predictor de l'èxit educatiu és l'estatus socioeconòmic familiar. En poques paraules, un nen o nena castellanoparlant que provingui d'una família amb un estatus socioeconòmic alt sembla tenir les mateixes oportunitats d'èxit educatiu dins el sistema educatiu català que un infant catalanoparlant que tingui el mateix estatus.

En tercer lloc, tindriem un dels arguments eminentment instrumentals utilitzats pels defensors del sistema: el sistema de conjunció garantiria la igualtat d'oportunitats dels infants catalans. En garantir l'aprenentatge i la competència en les dues llengües mitjançant el sistema de conjunció, gaudirien de les mateixes oportunitats vitals en la seva etapa adulta, sobretot en l'àmbit laboral.⁹ Deixant de banda que aquest argument seria difícilment sostenible si tenim en compte les diferències d'origen socioeconòmic existents a la societat catalana, és possible que sí que tingui certa validesa en l'àmbit lingüístic. Com que tothom obté (idealment) unes competències lingüístiques similars, i deixant de banda (de nou, de manera ideal) les diferències socioeconòmiques, seria versemblant afirmar que tothom podria accedir a qualsevol lloc de feina independentment de la seva llengua d'origen. La llengua, doncs, deixaria de ser una barrera d'accés perquè tothom acaba l'educació obligatòria tenint competències en ambdues llengües.¹⁰

En quart lloc, tindriem l'argument que el sistema genera més cohesió social, en el sentit que genera un bon marc de convivència lingüística entre els parlants de les dues llengües. Des del punt de vista empíric, no sembla que hi hagi un consens respecte de si les polítiques multiculturals (o multilingües específicament) creen una millor cohesió social.¹¹ En l'àmbit català, el que sí que sembla és que el sistema gaudeix d'un ampli suport polític,¹² sobretot si observem que el suport electoral als partits polítics que donen suport al sistema de conjunció (amb diferents matisos entre ells) ha estat alt i continuat al llarg del temps. De fet, el millor resultat electoral recent per als contraris al sistema fou a les eleccions catalanes del 2017, amb només 40 diputats (36 de Ciutadans i 4 del Partit Popular) de 135. Suport polític a banda, dades en mà, les competències lingüístiques que s'adquireixen a l'escola permetrien que tothom pogués fer ús de la llengua que cregués necessària en pràcticament totes les esferes vitals. És difícil de dir si això equival a l'existència de cohesió social, però

9 Per a recerca empírica en aquest sentit, vegeu Di Paolo i Raymond (2012), Caminal (2016), Cappellari i Di Paolo (2018) i Di Paolo i Caminal (2019).

10 De fet, tota aquesta idea tindria validesa en relació amb les escoles públiques i concertades, que són les que tenen l'obligació d'aplicar el sistema de conjunció lingüística. Les escoles privades o internacionals serien un cas a banda (tot i que relativament poc significatiu, pel poc volum d'alumnes que tenen en relació amb el total).

11 Per a arguments empírics a favor d'això, vegeu Levrau i Loobuyck (2013). Tanmateix, com hem dit, no existeix un consens.

12 No consten gaires dades sobre el suport social al model de conjunció. Una excepció en seria una enquesta publicada per *La Vanguardia* (Castro, 2013), en què es diu que el 81% els catalans donaria suport al sistema. De fet, aquesta manca de dades és criticada per alguns acadèmics com Miley (2006), qui afirma que de fet els catalans no són tan prosistema com les elits polítiques i que per això no sol preguntar-se mai sobre el tema a través d'enquestes d'opinió. Branchadell (2019) també ofereix algunes poques dades més.

sí que semblaria crear un bon marc de convivència bàsic entre els parlants de les diferents llengües dins el territori en qüestió.¹³

A més a més, considerem que aquest argument, des del punt de vista teòric, també suggeriria alguna cosa més: que el model de conjunció facilita una esfera pública de diàleg i democràcia compartida pels catalans. Aquest argument sembla sustentar-se en una idea similar a la de l'anterior punt: en tenir quasi tothom competències en ambdues llengües, és possible per a tothom dialogar, oferir arguments, entendre's i respondre al que diuen els altres. Aquest argument, doncs, semblaria tenir cert pes. Una anàlisi general de les diverses enquestes d'usos lingüístics de la Generalitat de Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2019)¹⁴ mostra que el sistema ha anat assolint la fita de fer que cada cop més persones siguin competents en ambdues llengües,¹⁵ cosa que fa possible aquesta idea de compartir una esfera de diàleg comuna, en què pràcticament tothom pot llegir premsa, discutir de política o escoltar la ràdio en qualsevol de les dues llengües. Aquest ideal semblaria no ja només empíricament contrastable, sinó desitjable des d'una perspectiva normativa: fa possible una democràcia en què tothom tingui l'oportunitat de dialogar i entendre's (Morales-Gálvez, 2017).¹⁶

En resum, considerem que els dos arguments instrumentals contraris al sistema de conjunció (vulneració del dret a rebre educació en llengua oficial espanyola i igualtat d'oportunitats educatives dels infants) semblen no sostenir-se empíricament. Alhora, però, sí que caldria considerar una part del fons de la qüestió del que ens expressa l'argument d'igualar les oportunitats educatives de tothom: les oportunitats d'èxit educatiu d'alguns alumnes castellanoparlants, per motius socioeconòmics (que no lingüístics), semblen ser més baixes que les dels catalanoparlants.¹⁷ Malgrat que la dimensió clau de la qüestió no sigui purament lingüística, segurament convindria que els defensors del sistema tinguessin més en compte aquesta dimensió de l'argument per tal de fer possibles els principis que diuen defensar al voltant de la igualtat d'oportunitats vitals i laborals i la cohesió social.¹⁸

3.2 Arguments d'identitat

Els arguments d'identitat relacionats amb el debat sobre el sistema de conjunció lingüística són tres. Els detractors del sistema defensen que aquest sistema és contrari al pluralisme i a l'igual tracte o reconeixement de llengües, mentre que alguns dels actors favorables defensen que el sistema garanteix que el català, llengua pròpia de Catalunya i pedra angular de la comunitat nacional catalana, pugui seguir existint.

Els detractors del sistema de conjunció, com hem dit, utilitzen dos arguments relacionats amb la identitat.¹⁹ El primer és de tipus pluralista. Contra el suposat "monisme" del sistema de conjunció, contra la seva pretensió uniformadora, aposten per un sistema bilingüe. Aquest argument tindria dues possibles interpretacions i fonaments. D'una banda, la idea que les institucions tenen l'obligació de reconèixer la pluralitat social, també

13 De fet, alguns podrien dir que no creen aquest marc amb prou força, perquè malgrat que el català és la llengua vehicular de l'educació i que les dades han tendit a fer que tothom tingués competències en ambdues llengües, hi continua havent una part de la població catalana (tot i que cada cop menor) que no té competències bàsiques en català, fet que dificulta que els catalanoparlants puguin expressar-se en català sempre que vulguin dins del Principat de Catalunya.

14 Vegeu enquestes de 2003, 2008, 2013 i 2018: https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/dades_i_estudis/poblacio/Enquesta-EULP/.

15 Per exemple, tal com exposa la darrera Enquesta d'usos lingüístics de Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2019), les persones que entenen el català han passat de ser el 79,8% l'any 1981 a ser el 94,4% el 2018. El mateix passaria, tot i que en menor mesura, amb aquells que el saben parlar (del 64% el 1986 al 85,5% el 2018), llegir (del 60,5% el 1986 al 81,2% el 2018) i escriure (del 31,5% el 1986 al 65,3% el 2018).

16 Hi ha acadèmics que estableixen certes limitacions a aquest fet, en afirmar que, malgrat que puguem ser competents en les mateixes llengües, la veu de tothom no és igualment escoltada i valorada en els debats públics, per culpa, per exemple, de prejudicis lligats a l'accent (Peled i Bonotti, 2016, 2019). Malgrat que compartim aquesta lectura, no l'abordarem en aquest article, ja que va molt més enllà del focus d'estudi.

17 Les dades són encara més contundents quan parlem d'alumnes que no tenen com a L1 ni el català ni el castellà. En aquest cas, el factor socioeconòmic continua sent crucial.

18 De fet, el Govern de Catalunya ja ha elaborat documents i plans en què exposa aquesta problemàtica. Recentment, el document titulat "Model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya" (Generalitat de Catalunya, 2018) i, amb més anterioritat, el "Pla de llengua i cohesió social" (Generalitat de Catalunya, 2004).

19 De fet, paradoxalment, des d'una perspectiva normativa són els seus arguments més sòlids, els que estan millor fonamentats, malgrat que sovint s'insisteixi en el debat públic que la promoció del castellà té més a veure amb raons instrumentals que no pas d'identitat.

la lingüística. Aquesta idea, però, tindria més a veure amb l'argument del tracte igual, que abordarem després. D'altra banda, una altra interpretació seria que el pluralisme cultural i lingüístic oferiria un ventall d'opcions de tria, d'autonomia, superior al d'un sistema uniformador. En aquest sentit, ells apostarien per un sistema escolar bilingüe, en què les dues llengües (o tres, incloent-hi l'anglès) fossin vehiculars en percentatges similars (bilingüisme simètric). Sens dubte, la força normativa d'aquest argument és substantiva. El pluralisme, *a priori*, semblaria un principi més que raonable per gestionar la diversitat lingüística, ja que oferiria als infants accés a un univers cultural (cultura societària, en paraules de Kymlicka, 1995) més ric i plural i, per tant, a tenir més capacitat de tria.

Aquest argument contrastaria, clarament, amb el que justifica el sistema de conjunció perquè el català és la llengua pròpia de Catalunya, element definidor de la identitat nacional catalana. El català, doncs, hauria de perviure com a element diferencial i identificador de la cultura catalana. Des del punt de vista normatiu, podríem considerar que el manteniment de la comunitat nacional, i de la llengua com un dels seus elements essencials, és necessari perquè ofereix significat a les decisions dels individus.

A priori, semblaria que existeix una forta incompatibilitat entre les dues idees. Si s'interpreta l'argument nacionalista en defensa del sistema de conjunció en un sentit "dur", la incompatibilitat és evident. És a dir, si s'entén que només el català pot definir la comunitat nacional, que és l'única llengua que li és pròpia i ofereix horitzons de vida valuosos als seus membres, queda clar que no pot ser compatible amb l'altre argument. Aquest argument presenta problemes de viabilitat evidents en un context com el català, en què actualment una majoria dels ciutadans tenen el castellà com a llengua primera. Però, per damunt d'això, des d'un punt de vista teòric, és un argument molt difícil de sustentar i justificar normativament. La cultura no és estàtica. Canvia i es modifica al llarg del temps. Canvia i es modifica perquè és internament diversa. Perquè hi ha ciutadans amb idees i concepcions del bé diferents, que hi participen i modifiquen les normes i els valors compartits. Considerar que això no és desitjable pressuposaria que es defineix d'una manera prepolítica (fora del diàleg de la comunitat i la llibertat dels seus membres) quins són els elements que defineixen una cultura, i que es considera que aquests elements definidors són immodificables. Quina llibertat quedaria, doncs?

En canvi, si es fa una interpretació més "tova" o laxa de l'argument de la llengua nacional, es poden trobar escletxes de compatibilitat. Procurar la pervivència i l'ús del català com a llengua de Catalunya i pal de paller de la cultura catalana no seria incompatible amb la inclusió del castellà, o d'altres llengües, en aquesta equació. Sempre que es garanteixin l'ús, la pervivència i la vitalitat del català, no hi ha cap contradicció teòrica amb el fet que el castellà i d'altres llengües tinguin un paper en la configuració cultural de la comunitat. El punt en el qual hi hauria discrepància és en quin paper, quin rol, ha de tenir cada llengua. De fet, Cetrà (2019) explica la controvèrsia lingüística a Catalunya com una competició per la prevalença lingüística per part de dos projectes nacionals en competició, el català i l'espanyol, cadascun amb la seva llengua principal.

En la mesura que ens preguntem quin rol ha de tenir cada llengua, una pregunta important que ens hauríem de fer, doncs, és de quina manera es pot assolir millor, teòricament, l'objectiu de preservar una cultura societària (Kymlicka, 1995, 2001) que ofereixi opcions de tria valuoses i diverses als catalans. *A priori*, un tracte igual semblaria l'opció més raonable per assolir aquesta fita. Si la presència igual de les dues llengües a les aules garanteix la vitalitat i l'ús de les dues llengües i el manteniment de l'autonomia dels seus parlants, per què caldria oferir un tracte diferencial al català? Alhora, però, sabem dues coses. D'una banda, sabem que no és desitjable tractar amb igualtat dues coses desiguals. Oferir un tracte igual a una persona que no està en plenes facultats físiques (per exemple, perquè té una malaltia als ossos) que a una que sí que les té no semblaria el més just. Cal compensar les desigualtats quan no en som responsables, i tant la nostra pertinença lingüística com la posició que les llengües amb què ens identifiquem ocupen al món estan fora del nostre abast i responsabilitat individual (De Schutter i Ypi, 2011). D'altra banda, la sociolingüística aporta evidències empíriques sobre els comportaments lingüístics de les persones. Per exemple, Laponce (2001, p. 188-189) ens explica que quan dues llengües coexisteixen pacíficament, una de les dues (normalment la dominant) tendeix a substituir l'altra. En una direcció molt similar però amb un enfocament més teòric que empíric, Van Parijs (2011) arriba a conclusions similars. La sociolingüística catalana també ha treballat a bastament sobre aquesta temàtica (Boix Fuster i Vila Moreno, 1998). Per tant, un tracte purament simètric podria ser, contràriament a allò que

es busca, contraproductiu per mantenir el pluralisme, ja que podria dur a una vitalitat i un ús pitjors del català i, en última instància, de les tries valuoses dels seus parlants.²⁰

Semblaria, doncs, que un sistema pluralista amb bilingüisme asimètric (és a dir, amb preponderància del català, però garantint la presència del castellà) seria el més efectiu per compatibilitzar els dos arguments.²¹ Alhora, això implicaria *dues renúncies: la del bilingüisme purament simètric, d'una banda, per part dels crítics amb el sistema, i la de la idea que només el català és propi*²² i *definidor de la cultura catalana, de l'altra, per part d'alguns defensors del sistema.*

Finalment, ens quedaria una interpretació de l'argument legalista utilitzat pels detractors del sistema de conjunció, basat en la idea que el model no ofereix un reconeixement o estatus igual a les dues llengües. En particular, la idea que el sistema de conjunció no ofereix el reconeixement institucional que es mereix la llengua castellana com a llengua oficial de l'Estat. Com hem explicat amb anterioritat, el reconeixement que rep una llengua per part de l'Administració pot ser interpretat com un reconeixement del seu estatus i, de retruc, dels seus parlants. No fer-ho podria ser entès com atorgar un estatus inferior a certes llengües per part de les institucions públiques, cosa que pot ser percebuda com a injusta. En aquest sentit, podrien dir els detractors del sistema de conjunció, caldria oferir un reconeixement igual, d'igual dignitat, a les dues llengües dins el sistema de conjunció. El pes de la identitat nacional, en aquest argument i d'altres, no és pas menor, com assenyala Cetrà (2019). No donar al castellà, doncs, el tracte i la dignitat deguts des de les institucions seria interpretat com una injustícia envers els parlants que s'identifiquen amb aquesta llengua.²³

El pes normatiu d'aquest argument no és pas menor. Les persones, en general, tendim a voler ser tractades amb igual dignitat i respecte, i les nostres llengües, com a element amb què ens identifiquem íntimament i del qual derivem un valor important, també volem que siguin tractades amb aquest respecte. Donar-los un estatus diferent, *a priori*, no semblaria una idea normativament interessant, ja que podria ser interpretat com a tracte desigual a la dignitat que tenen els seus parlants.

Per tant, allunyar-se d'oferir un reconeixement o estatus igual a les dues llengües, en cas que fos acceptable, requeriria una forta justificació per part de les institucions. Aquí, de nou, se'ns planteja una qüestió similar a la del punt anterior. És just tractar de la mateixa manera dues coses (en aquest cas els parlants de català i els parlants de castellà) que són clarament desiguals? Com expliquen Morales-Gálvez (2017) o De Schutter (2017) entrant en diàleg amb Patten (2014), el concepte de tracte o reconeixement igual es pot interpretar de diverses maneres. Patten defensa que el tracte igual de dues llengües ha de ser directament proporcional al del seu nombre de parlants. Defensa una repartició *per capita* dels recursos a cada llengua, en què el percentatge de recursos a rebre per cada grup lingüístic hauria de ser similar al percentatge que representen sobre el conjunt de la població. Si un grup representa el 15% del total de la població, hauria de rebre un 15% dels recursos. En canvi, De Schutter (2017) defensa que els grups lingüístics més vulnerables haurien de rebre una quantitat de recursos que els permetessin tenir uns serveis similars als que reben grups més nombrosos (encara que això suposi que rebin més recursos *per capita* que els grups amb més parlants). A diferència d'aquests dos models, els detractors del sistema de conjunció defensen que els dos grups lingüístics haurien de rebre

20 Davidavičiūtė (2020, p. 8) va encara més enllà i relaciona la pèrdua de l'herència cultural amb una menor agència normativa. És a dir, la pèrdua (gradual) de la capacitat d'escollir autònomament una vida que hom cregui que valgui la pena ser viscuda.

21 De fet, hi ha alguns estudis empírics en què s'avalua el coneixement de català d'alumnat castellanoparlant, comparant un grup escolaritzat en català i l'altre en castellà. Mostren com aquells estudiants escolaritzats en programes eminentment en català saben significativament més català que l'altre grup. Vegeu Serra (1997) i Vila (2011b).

22 Aquesta afirmació no fa referència al concepte legal *llengua pròpia*, de l'ordenament jurídic català, sinó a una noció teòrica i normativa des de la perspectiva de la teoria política. Com això es podria traduir des dels punts de vista legal i de política pública concreta és una qüestió que no abordarem en aquest article, tot i que sí que deixem clar que no només el català ha de tenir (necessàriament) presència en el sistema educatiu.

23 Una rèplica raonable a aquest argument, i en què no aprofundirem aquí, és si té gaire sentit acceptar aquest argument de manera aïllada, quan tants altres espais (institucionals i privats) prioritzen o imposen el castellà. Per tant, no ofereixen un tracte igual. De fet, el sistema educatiu (i les institucions catalanes en general) és l'únic espai on el català té un tracte preferent, precisament per contrarestar el fet que té un reconeixement molt menor en molts d'altres espais (incloent-hi les institucions espanyoles). En som conscients i creiem que seria un argument vàlid en un debat lingüístic general. Tanmateix, per claredat analítica, en aquest article ens centrarem només en el sistema educatiu.

un tracte, podríem dir, simètric, independentment d'altres consideracions. Segons ells, els resultats d'això no serien tan importants, sempre que en el procés educatiu les dues llengües tinguessin un estatus similar.²⁴

Aquesta exposició ens serveix per entendre que el principi de tracte igual pot ser objecte de diverses interpretacions. De fet, i pels motius exposats quan tractàvem de l'argument del pluralisme, tractar amb igualtat dues coses desiguals pot dur a resultats que, *a priori*, no serien desitjables. Oferir un estatus igual al català i al castellà en l'àmbit educatiu (interpretat com oferir els serveis educatius, *grosso modo*, en un percentatge similar en ambdues llengües) podria dur a escenaris en què els catalanoparlants, com a parlants d'una llengua en situació de vulnerabilitat, acabessin en posició de desavantatge. Si això passés, es podria dir que s'està garantint el principi de tracte igual (com l'entenen els detractors del sistema), però alhora es podrien contradir altres valors, com els principis instrumentals (d'igualtat d'oportunitats, una millor convivència social o una esfera de diàleg compartida, tot gràcies a la bilingüïtzació de la població) o l'assoliment del valor de l'autonomia (ja que els catalanoparlants podrien perdre, gradualment, tries valuoses en veure's la seva llengua i el seu context cultural en situació de retrocés). Fins i tot, es podria argumentar que això podria dificultar de tal manera als catalanoparlants l'ús normal de la seva llengua en el dia a dia que podrien acabar patint una manca de reconeixement igual no ja per part de les institucions, sinó dels seus mateixos conciutadans (si no es garanteixen les competències en català al final del període educatiu).

Per tant, interpretar el tracte igual en un sentit simètric durant el procés educatiu, sense preocupació pels resultats, seria difícilment reconciliable amb les posicions dels defensors del sistema de conjunció. Si, en canvi, s'interpreta el tracte igual com *aconseguir un estatus similar de les dues llengües al final del període educatiu*, no hi hauria tants problemes de compatibilitat. Semblaria, doncs, que la posició defensada per De Schutter (2017), en què el tracte igual es justifica perquè s'inverteixen recursos desiguals en situacions desiguals per tal d'assolir resultats similars, seria la més atractiva, alhora que, en cap cas, no contradiria la idea que els parlants d'ambdós grups estan sent tractats amb el mateix respecte.²⁵

Per tant, que el català gaudeixi d'un estatus preferent per tal que tothom (sobretot els castellanoparlants) tinguin competències lingüístiques similars,²⁶ semblaria perfectament justificable i compatible amb l'ideal de tracte igual, sempre que el castellà també rebi un reconeixement suficient dins el sistema educatiu i tothom en tingui bones competències en acabar l'ensenyament obligatori.²⁷

4 Conclusions: perspectives modestes per a un apropament de posicions

Voldríem concloure aquest article destacant que, segons el nostre parer i a partir dels raonaments exposats, hi ha certes perspectives d'apropament entre els arguments confrontats que permetrien mantenir el model actual. Amb això no volem dir que les consideracions següents permetin resoldre una controvèrsia de llarga durada i en què les motivacions no són sempre de principi sinó d'interès i d'identitat. No som ingenus. El que pretenem és identificar possibles punts de trobada conceptual entre els dos marcs argumentatius i suggerir en el procés vies de renovació argumental. Són els següents:

24 Existeix un llarg debat en teoria política sobre si la justícia requereix establir processos justos que garanteixin la igualtat d'oportunitats, independentment dels resultats d'aquests processos, o si, en canvi, cal tenir-ne en compte els efectes (vegeu, per exemple, Patten, 2014). Aquest debat també es dona en relació amb el tracte que haurien de rebre les llengües i els seus parlants. Per motius d'espai, però, no hi entrarem en profunditat.

25 Aquest punt (igual que quan tractàvem dels arguments pluralistes just abans) podria estar relacionat amb l'argument de la compensació per una injustícia històrica patida pels parlants de català. Aquí, però, el tractem sense incloure-hi la perspectiva històrica. De fet, com hem explicat a l'apartat 2, es poden demanar polítiques de discriminació positiva a favor del català sense necessàriament fer referència a injustícies històriques.

26 Com exposa Vila (2011b), semblaria que un sistema de prioritització del català seria més útil per aconseguir que els castellanoparlants tinguessin millors competències lingüístiques en aquesta llengua que un altre en què no existís aquesta prioritització.

27 Un dels revisors de l'article ens ha plantejat una qüestió important sobre l'heterogeneïtat territorial i lingüística de Catalunya: és vàlida la conclusió a la qual arribem a qualsevol lloc del Principat independentment del nombre de parlants de català? Aquesta és una qüestió realment complexa i que no podem abordar profundament en aquest article. Tanmateix, volem fer constar dues idees. D'una banda, que l'argument que esgrimim és, en última instància, de caràcter general. En aquest sentit, és perfectament adaptable a la realitat de diferents contextos. D'altra banda, també creiem oportú destacar que la preeminència del castellà en molts àmbits de la vida quotidiana dels catalans és molt alta, també en zones amb clara majoria de catalanoparlants. Per aquest motiu, considerem que en aquests casos segurament es mantindrien com a vàlids bona part dels raonaments que porten a justificar el rol preferent del català en l'àmbit escolar.

Sobre els arguments instrumentals

- Els arguments instrumentals emprats pels defensors del sistema de conjunció semblen compatibles amb alguns dels principis instrumentals defensats pels seus detractors, sempre que el sistema garanteixi bones competències en castellà i la igualtat d'oportunitats educatives de tots els infants. A dia d'avui, sembla que això és així, ja que el sistema ha garantit la bilingüització de la població.
- Si hom creu fermament en el valor de la igualtat d'oportunitats, caldria tenir en compte la legítima preocupació dels detractors del sistema quan critiquen que els castellanoparlants tendeixen a obtenir pitjors resultats educatius, encara que sapiguem que la causa del problema no sigui la llengua sinó l'estatus socioeconòmic. De fet, com explica Riera-Gil (2021), ja existeixen documents governamentals en què això ja es té en consideració. Però pel que fa al discurs públic, els defensors del sistema de conjunció podrien fer més èmfasi a incorporar aquesta preocupació en el seu marc discursiu.

Sobre els arguments d'identitat

- Sembla que l'argument pluralista dels detractors del sistema de conjunció no encaixa gens bé amb les idees d'aquells que defensen una interpretació "dura" del català com a única llengua vehicular d'acord amb la idea que és la llengua pròpia definidora de la cultura nacional catalana. En canvi, una interpretació més "tova", en què el català sigui un tret fonamental de la comunitat cultural catalana alhora que s'accepti com a plural, amb realitats lingüístiques variades que també poden ser pròpies de la cultura catalana, podria ser compatible amb la idea pluralista i el seu valor últim: el d'oferir tries valuoses als individus. I, també en relació amb l'argument pluralista, seria convenient que els crítics amb el sistema reconeguessin que aquest sistema s'insereix en un context general de relacions català-castellà en què la presència del català és molt inferior i, per tant, en què una defensa sincera dels postulats pluralistes hauria de portar a una defensa d'una presència més equilibrada entre llengües en tots els àmbits (no només al sistema educatiu).
- La manera com s'interpreti el reconeixement o estatus igual de les llengües influirà en el grau de compatibilitat d'aquest principi amb els arguments favorables al sistema de conjunció. Si es defensa un reconeixement simètric durant el procés educatiu (independentment dels resultats), difícilment podrà conciliar-se amb els arguments dels defensors del sistema de conjunció. Si, en canvi, es fa una interpretació alternativa d'aquest principi, en què el que es cerca és igualar els resultats educatius (i, per tant, aconseguir que les competències lingüístiques en ambdues llengües siguin similars al final del procés educatiu), aleshores podrien existir espais de compatibilitat.

Els dos punts anteriors podrien implicar un bilingüisme asimètric, amb preferència per la llengua vulnerable. Si l'argument pluralista és interpretat només com a tracte absolutament simètric entre les dues llengües, podria ser difícilment reconciliable amb les postures defensores del sistema de conjunció i seria, també, possiblement inconsistent amb el valor últim defensat pel pluralisme: el de garantir tries autònomes en contextos culturals rics i diversos (ja que tractar amb simetria català i castellà podria anar en contra de la vitalitat del primer). Alhora, que el català gaudeixi d'un tracte preferent per tal d'assolir els resultats desitjats (bilingüització general i efectiva, sobretot en favor de l'aprenentatge del català) no hauria de ser un problema pel principi de tracte igual sempre que el castellà tingui un paper (o reconeixement) suficient en el procés educatiu i s'assoleixi una competència efectiva en aquesta llengua en els estudiants.

A tall de conclusió, i en relació amb els defensors del sistema, aquest article els proposa modestament adoptar o integrar discursivament algunes de les interpretacions dels principis que hem anat desglossant en aquest article.²⁸ Són els següents: igualtat d'oportunitats, cohesió/convivència social, gaudir d'una esfera pública compartida, oferir un tracte igual a les dues llengües (entès com l'obtenció de resultats iguals en competència lingüística, amb una presència suficient de les dues llengües en el procés educatiu) i defensar el pluralisme cultural com a eina per promoure les tries vitals valuoses dels individus. Renovar l'argumentari considerant alguns d'aquests elements podria contribuir a fer perviure el sistema amb uns esquemes similars als actuals i, en la mesura del possible, a obtenir el consentiment d'alguns dels seus detractors.

²⁸ Tot i que alguns d'ells, com hem exposat anteriorment, ja han estat parcialment integrats en documents aprovats pel Govern de Catalunya. Vegeu Generalitat de Catalunya (2004, 2018).

Probablement, això implicaria dues coses. Primer, deixar en un segon terme arguments al voltant del concepte de llengua pròpia i l'adopció discursiva i reinterpretació del concepte de bilingüisme a través de la prioritització del català. Segon, i alhora, garantir una presència suficient del castellà per assegurar el pluralisme cultural, la igualtat d'estatus de les dues llengües en l'àmbit educatiu, i que tothom tingués competències lingüístiques similars. Això, evidentment, no pot obviar que el sistema educatiu no resta aïllat d'altres àmbits, en què són els parlants de llengua catalana els que en surten més perjudicats. Per exemple, difícilment algú podria dir que les dues llengües reben un tracte igual en el mercat audiovisual. Cal, malgrat el focus que hem posat aquí en el sistema educatiu, tenir en compte aquests condicionants en el debat general sobre els models lingüístics català i espanyol.

Referències bibliogràfiques

- Alcalde, Javier (2018). Linguistic justice. An interdisciplinary overview of the literature: economic, philosophical and sociolinguistic approaches. Dins Michele Gazzola, Torsten Templin i Bengt-Arne Wickström (eds.), *Language policy and linguistic justice* (p. 65-149). Springer.
- Arnau, Joaquim (2011). Els alumnes del sistema educatiu català, tenen dèficits en els coneixements escolars en comparació amb alumnes d'altres contextos? Dins Miquel Strubell i Trueta, Llorenç Andreu Barrachina i Elena Sintés Pascual (eds.), *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica* (p. 15-22). Universitat Oberta de Catalunya.
- Barry, Brian (2001). *Culture and equality: An egalitarian critique of multiculturalism*. Harvard University Press.
- Branchadell, Albert (1 de febrer de 2019). [Relaxar la immersió per assegurar el trilingüisme](#). [Apunt de blog]. *Política & Prosa*.
- Boix i Fuster, Emili i Vila i Moreno, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Ariel.
- Caminal, Ramon (2016). Economic value of reciprocal bilingualism. Dins Michele Gazzola i Bengt-Arne Wockström (eds.), *The economics of language*. MIT Press.
- Caminal, Ramon i Di Paolo, Antonio (2019). Your language or mine? The non-communicative benefits of language skills. *Economic Inquiry*, 57(1), 726-750.
- Cappellari, Lorenzo i Di Paolo, Antonio (2018). Bilingual schooling and earnings: evidence from a language-in-education reform. *Economics of Education Review*, 64, 90-101.
- Ferrer, Ferran (dir.), Castejón, Alba, Castel, José Luis i Zancajo, Adrià (2011). [PISA 2009: avaluació de les desigualtats educatives a Catalunya](#). Fundació Jaume Bofill. (Consultat l'1 de desembre de 2020).
- Cetrà, Daniel (2019). *Nationalism, liberalism and language in Catalonia and Flanders*. Palgrave Macmillan.
- Cortès-Colomé, Montserrat (2011). Els alumnes acaben l'escolarització obligatòria amb dèficits en els coneixements de castellà pel fet d'estudiar (principalment) en llengua catalana? Dins Miquel Strubell i Trueta, Llorenç Andreu Barrachina i Elena Sintés Pascual (eds.), *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica* (p. 23-28). Universitat Oberta de Catalunya.
- [Davidavičičiūtė](#), Rasa (2020). Cultural heritage, genocide, and normative agency. *Journal of Applied Philosophy*, en premsa.
- De Schutter, Helder (2017). Two principles of equal language recognition. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 20(1), 75-87.
- De Schutter, Helder (2014). Testing for linguistic injustice: territoriality and pluralism. *Nationalities Papers*, 42(6), 1034-1052.

- De Schutter, Helder (2007). Language policy and political philosophy. On the emerging linguistic justice debate. *Language Problems and Language Planning*, 1(31), 1-23.
- De Schutter, Helder i Robichaud, David (2015). Van Parijsian linguistic justice – Context, analysis and critiques. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 18(2), 87-112.
- De Schutter, Helder i Ypi, Lea (2011). Language and luck. *Politics, Philosophy & Economics*, 11(4), 357-381.
- Di Paolo, Antonio i Raymond, Josep Lluís (2012). Language knowledge and earnings in Catalonia. *Journal of Applied Economics*, 15(1), 89-118.
- Ferrer, Ferran, Castel, José Luis i Valiente, Òscar (2009). [Equitat, excel·lència i eficiència educativa a Catalunya. Una anàlisi comparada](#). Fundació Jaume Bofill. (Consultat el 2 de desembre de 2020).
- Generalitat de Catalunya (2004). Pla de llengua i cohesió social. Generalitat de Catalunya.
- Generalitat de Catalunya (2018). [Model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya: L'aprenentatge i l'ús de les llengües en un context educatiu multilingüe i multicultural](#). Generalitat de Catalunya.
- Generalitat de Catalunya (2019). [Els usos lingüístics de la població de Catalunya. Resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018](#). Generalitat de Catalunya.
- Grin, François (2006). Economic considerations. Dins Thomas Ricento (ed.), *An introduction to language policy. Theory and method* (p. 77-94). Blackwell.
- Kymlicka, Will (2001). *Politics in the vernacular. Nationalism, multiculturalism, and citizenship*. Oxford University Press.
- Kymlicka, Will (1995). *Multicultural citizenship. A liberal theory of minority rights*. Oxford University Press.
- Castro, Carles (7 d'octubre del 2013). [El 81% dels catalans dona suport a la immersió davant l'intent de diluir-la](#). *La Vanguardia*. (Consultat el 23 de novembre del 2020).
- Laponce, Jean (2001). Politics and the law of Babel. *Social Science Information*, 40 (2), 179-194.
- Levrau, François i Loobuyck, Patrick (2013). Is multiculturalism bad for social cohesion and redistribution? *The Political Quarterly*, 84(1), 101-109.
- Miley, Thomas Jeffrey (2006). *Nacionalismo y política lingüística. El caso de Cataluña*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.
- Milian i Massana, Antoni (1992). *Drets lingüístics i drets fonamentals a l'educació: un estudi comparat Itàlia, Bèlgica, Suïssa, el Canada i Espanya*. Institut d'Estudis Autònoms.
- Miller, David (2011). *Filosofia política: una breu introducció*. Alianza Editorial.
- Miller, David (1995). *On Nationality*. Oxford University Press.
- Morales-Gálvez, Sergi (2017). Living together as equals: linguistic justice and sharing the public sphere in multilingual settings. *Ethnicities*, 17(5), 646-666.
- Morales-Gálvez, Sergi i Riera-Gil, Elvira (2019). Què són polítiques lingüístiques justes? Els paradigmes actuals de la justícia lingüística. *Revista d'Estudis Autònoms i Federals – Journal of Self-Government*, 30, 25–56.
- Patten, Alan (2014). *Equal recognition. The moral foundations of minority rights*. Princeton University Press.
- Patten, Alan i Kymlicka, Will (2003). Introduction. Language rights and political theory: context, issues and approaches. Dins Will Kymlicka i Alan Patten (eds.), *Language Rights and Political Theory* (p. 1-51). Oxford University Press.

-
- Peled, Yael i Bonotti, Matteo (2019). Sound reasoning: why accent bias matters for democratic theory. *The Journal of Politics*, 81(2), 411-425.
- Peled, Yael i Bonotti, Matteo (2016). Tongue-tied: Rawls, political philosophy and metalinguistic awareness. *American Political Science Review*, 110(4), 798-811.
- Peled, Yael i Weinstock, Daniel (2020). *Language ethics*. McGill-Queen's University Press.
- Pogge, Thomas (2003). Accommodation rights for Hispanics in the U.S. Dins Will Kymlicka i Alan Patten (eds.), *Language Rights and Political Theory* (p. 105-122). Oxford University Press.
- Rawls, John (2008). *Lectures on the history of political philosophy*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Réaume, Denise (2003). Beyond personality: the territorial and personal principles of language policy reconsidered. Dins Will Kymlicka i Alan Patten (eds.), *Language Rights and Political Theory* (p. 271-295). Oxford University Press.
- Requejo, Ferran i Gonzalo, Eduard (2009). *Desigualtats en democràcia: les teories de la justícia socioeconòmica al segle XXI*. Eumo Editorial.
- Ricento, Thomas, Peled, Yael i Ives, Peter (2015). *Language policy and political theory: building bridges, assessing breaches*. Springer.
- Riera-Gil, Elvira (2013). Sobre el concepte de llengua comuna: una aproximació teòrica i comparada. *Revista de Llengua i Dret*, 60, 91-110.
- Riera-Gil, Elvira (2016). *Why languages matter to people: communication, identity and justice in Western democracies. The case of mixed societies*. Institut d'Estudis de l'Autogovern.
- Riera-Gil, Elvira (2021). Linguistic rights and duties of immigrants and national identity in Catalonia: between accommodation and transformation. *Nations and Nationalism*, en premsa.
- Robichaud, David i De Schutter, Helder (2012). Language is just a tool! On the instrumentalist approach to language. Dins Bernard Spolsky (ed.), *The Cambridge Handbook of Language Policy* (p. 124-145). Cambridge University Press.
- Sanjaume-Calvet, Marc i Riera-Gil, Elvira (2020). Languages, secessionism and party competition in Catalonia: a case of de-ethnicising outbidding? *Party Politics*, en premsa.
- Serra, Josep Maria (1997). *Immersion lingüística, rendiment acadèmic i classe social*. Horsori.
- UNESCO (1953). [*The use of vernacular languages in education*](#). UNESCO. (Consultat el 12 de d'abril de 2021).
- UNESCO (2008). [*International Mother Language Day: Report of Member States' Activities to Promote Linguistic Diversity and Multilingual Education Development*](#). UNESCO. (Consultat el 12 d'abril de 2021).
- Van Parijs, Philippe (2011). *Linguistic justice for Europe and for the World*. Oxford University Press.
- Vila, Ignasi (2011a). Els alumnes castellanoparlants acaben l'escolarització obligatòria amb dèficits en els coneixements escolars per culpa del fet d'estudiar en una llengua —la catalana— que no és la seva? Dins Miquel Strubell i Trueta, Llorenç Andreu Barrachina i Elena Sintés Pascual (eds.), *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica* (p. 11-14). Universitat Oberta de Catalunya.
- Vila, Ignasi (2011b). Els (o molts) alumnes castellanoparlants (i d'altres llengües) acaben l'escolarització obligatòria amb (importants) dèficits en els coneixements de català si no estudien (principalment) en llengua catalana? Dins Miquel Strubell i Trueta, Llorenç Andreu Barrachina i Elena Sintés Pascual

(eds.), *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica* (p. 29-32). Universitat Oberta de Catalunya.

Weinstock, Daniel (2003). The antinomy of language policy. Dins Will Kymlicka i Alan Patten (eds.), *Language Rights and Political Theory* (p. 250-270). Oxford University Press.

Woolard, Kathryn A. (2016). *Singular and plural. Ideologies of linguistic authority in 21st Century Catalonia*. Oxford University Press.